MEMENTÓ

Az Altern-csoportról

A XXI. század elejének bonyolult világában *tiszta erkölcs nélkül* nincs megújulás – állítja az Altern-csoport, amelynek újszerû, sajátos gondolkodásáról ezidáig lapunkban kétszer írtunk.

Elsõ ízben (Hírlevél, 1998., 2. szám) Baranyi Árpád *A közgazdaságtan mítosza*i címû, Marosvásárhelyen elhangzott elõadásának ismertetõje kapcsán olvashattak lapunk hasábjain a csoportról. Az elõadás bemutatásából kiderül, hogy a világ legtöbb táján, általános tapasztalatként, a makrogazdasági mutatók sok tekintetben javulnak, azonban a lakosság helyzete és közérzete mégis romlik. „E jelenségek világszerte megfigyelhetõk, mégpedig jelentõs részben azért, mert a gazdaság irányításában a neoklasszikus közgazdasági elvek uralkodnak. A neoklasszikus iskola egy sor olyan elõfeltétellel dolgozik, mely mind elméleti, mind az említett gyakorlati problémák miatt mára tarthatatlanná vált." (uo. Baranyi) Az elõadó meggyõzõen állítja, hogy ezeket a téves nézeteket mihamarabb fel kell váltania az emberközpontú gondolkodásnak, a gazdasági szempontok mellett, a társadalmi és ökológiai követelményeket is figyelembe vevõ közgazdasági elméletnek és gyakorlat. Szemléletváltásra van szükség, amelyet össze kell kapcsolni a gazdasági gyakorlat átalakulásával, mert a jelenlegi rendszer nem tartható fenn sokáig.

Másodízben (Hírlevél, 1998., 4. szám) David C. Korten, amerikai közgazdásznak a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen *Élet a tõke uralma után* címû nagysikerû elõadása bemutatásának ismertetése alkalmából utaltunk az Atern-csoport tevékenységére. Valójában ennek a csoportnak az alternatív gondolkodása és a szemléletváltásra vonatkozó nézetei szorosan kötõdnek az amerikai tudós felfogásához és tevékenységéhez, hiszen Korten vezetésével jött létre az Emberközpontú Fejlesztés Fóruma (People-Centered Development

A kereszténység axiomatikája

Az axióma jelentése magyarul: 'sarkigazság', az Idegen Szavak Szótára szerint „gyakorlati tapasztalatok széles körû általánosításán alapuló tétel, amelybõl valamely tudományos elmélet összes állításai levezethetõk, de amelyet maga az elmélet közvetlenül nem igazol". Mindjárt az elején kijelentjük, hogy a kereszténységnek vannak sarkigazságai, axiómái, de a tudománytalanság vádjait elkerülendõ mindjárt hozzátesszük, hogy a tudományok tudománya a matematika is axiomatikus tudomány, amelyrõl bárki, aki az alapokig hatolóan vizsgálódik, meggyõzõdhet.

A matematika és logika alapjaiban kevésbé járatosak számára Ruzsa Imre kiváló matematikus nyomán megjegyzendõk a következõk:

„A matematika (vagy akár más tudomány) egy fejezetének axiomatikus fölépítésén a következõt értjük:

1. A szóban forgó tudományágból kiragadunk néhány *fogalmat,* ezeket nem definiáljuk, hanem *definiálatlan alapfogalmak*nak tekintjük.

2. A tudományágból kiragadunk néhány, az alapfogalmak közötti összefüggésekrõl szóló tételt, ezeket nem bizonyítjuk, hanem bizonyítás nélküli kiinduló tételeknek tekintjük, és *axiómáknak* nevezzük. Az axiómákban a tudományág alapfogalmain kívül csak logikai fogalmak szerepelhetnek. Az alapfogalmak és az axiómák összességét axiómarendszernek nevezzük" (Ruzsa I.: *A matematika néhány filozófiai problémájáról*, Tankönyvkiadó, Bp., 1966, 180 o.)

A semleges állam ravaszul megtévesztõ voltából indulunk ki, méghozzá a korrekt állam abortuszra, az eutanáziára és öngyilkosságra vonatkozó *rendíthetetlen* keresztény állásfoglalásból. Megjegyzendõ, hogy az abortusszal kapcsolatos állásfoglalást nemcsak a keresztény, de az iszlám és a zsidó vallás is elfogadta, miként ez a néhány éve Kairóban tartott népesedési világkonferencián is egyértelmûen világossá vált.

Most azonban – egészen röviden – néhány, Magyarországon méltánytalanul nem nagyon hangsúlyozott, hiteles pápai enciklikából idézünk. Megjegyezzük, hogy az idézetek tartalmi hitelességét nem a pápai enciklikák adják, hanem a kiérlelt gondolatok általános érvényessége.

Az 1998. évi *Sollicitudo rei socialis* címû enciklika 28. pontjában olvashatjuk:

„Ma már világosabban látjuk, hogy a javak és szolgáltatások *puszta felhalmozása,* még ha sok tekintetben az ember hasznára van is, nem elegendõ az emberi boldogulás megteremtéséhez… Nagyon tanulságos a legújabb idõk egy sajnálatos felismerése: az elmaradottak tûrhetetlen nyomorúsága mellett megtalálható a túlfejlettségnek az a foka, amely már elfogadhatatlan, mert miként az elsõ, ez is ellentétes az igazi jóléttel és boldogulással. Ez a túlfejlettség, amelyben mindenféle anyagi javak túláradóan állnak egyes rétegek rendelkezésére, könnyen a „birtoklás" rabszolgájává és közvetlen élvezõjévé teszi az embert, akinek nincs más perspektívája, mint a gyarapodás, vagy a birtokolt dolgok állandó cseréje a fejlettebbre. Ez az úgynevezett „fogyasztói társadalom", amely pocsékol és termeli a hulladékot… Mi valamennyien kézzelfoghatóan tapasztaljuk a fogyasztásnak való vak alávetettség kihatásait: elsõsorban a kirívó materializmus egy formáját és egy *mélységes elégedetlenséget,* mert ha az ember a reklámok özöne és az új termékek állandó, csalogató kínálata ellen nincs felvértezve, többet szeretne birtokolni, mint amennyije már van, miközben

Forum), a nemzetközi civil szervezetekbõl álló hálózat, amelyet az Altern-csoport felkarolt.

Tehát ennek a hálózatnak magyarországi központja pont az Altern-csoport, amely Kindler József ismert budapesti professzor kezdeményezésére jött létre 1996 decemberében a Budapesti Közgazdaságtudományi és Közigazgatási Egyetem környezetgazdaságtani és technológiai tanszékének keretében. A csoport alapítója négy közgazdász: Kindler József, Baranyi Árpád, Dabóczi Kálmán és Kocsis Tamás, akik beköszöntõjükben (Kovász, 1997. Tél, I. évf. 1. szám), ekképpen határozzák meg önmagukat: „A csoport alapvetõ célja és irányultsága – miként erre a névválasztás is utal – elsõsorban a gazdasági elmélet és gyakorlat kifejezetten alternatív szempontból történõ kritikai vizsgálata. Fõként az egyre inkább feledésbe merülõ szociális, kulturális és morális értékek meghatározó fontosságára kívánjuk ráirányítani a figyelmet, elsõsorban az európai kultúrkör hagyományai és üzenete alapján. Nincsenek illúzióink: a pozitív irányú határozott elmozdulás hosszú idõt vehet igénybe, s ebben a folyamatban szeretnénk a kovász szerepét betölteni."

A csoport tagjai és a köréjük felzárkózott (elsõsorban) közgazdászok, gazdasági, társadalmi környezetvédelmi kérdések alternatív megoldásait kutatják, ezekben a témakörökben elõadásokat, rendezvényeket tartanak, publikálnak, és saját, évente négyszer megjelenõ kiadványukban, a *Kovászban* ismertetik nézeteiket.

A teljes ember és a közjó címû kétnapos Altern konferenciának lehettünk mi, erdélyi közgazdászok is (Kerekes Jenõ, Vincze Mária, Somai József) tanúi és haszonélvezõi a nyáron Máriapócson (június 15–17.). E találkozó fõ témája: *Gazdaságról és társadalomról keresztyén szemmel.*

A meghitt hangulatot biztosító Máriapócsi Lelkigyakorlatos és Zarándokházban rendezett konferencián elhangzott elõadások és szekcióbeszélgetések az emberiséget fenyegetõ társadalmi-gazdasági gondok megoldását keresték. Kocsis Tamás *A* a nemesebb vágyak kielégítetlenek maradnak, vagy talán már el is fojtódnak… Korunk egyik legnagyobb igazságtalansága a földtekén abban áll, hogy csak kevesen birtokolnak sokat, és *sokan* szinte semmit. Ez a javak és szolgáltatások rossz elosztásának igazságtalansága, hiszen eredetileg ezek mindenki számára adottak. Így adódik a következõ kép: vannak – a kevesek, kik sokat birtokolnak –, akik nem képesek valamivé lenni, mert az értékek rendjének felcserélése révén a birtoklás akadályozza õket ebben; és vannak azok – a sokaknak kevés jutott, vagy semmijük sincs –, akik az elemi javak hiányában alapvetõ emberi hivatásuknak nem tudnak megfelelni. A baj nem a *birtoklásban,* mint olyanban van, hanem a birtoklás módjában, amely nincs tekintettel a birtokolt javak *minõségére és értékrendjére*: ez a minõség és rangsor abból ered, hogy a javak és azok használata alá vannak rendelve az ember létének és valódi hivatásának. Ezzel igazolást nyert, hogy a fejlõdés, noha *szükségszerûen gazdasági dimenziója is van*, (mert a Föld lakói lehetõ legnagyobb részének az élethez való szükségletét van hivatva biztosítani), nem merülhet ki ebben az egy dimenzióban. Az ilyen értelemben vett fejlõdés azoknak lenne ártalmára, akiknek segíteni kívánna."

Hazánk a zavaros eszmei életében különösen jelentõs az 1991. évi *Centesimus annus* enciklika tiszta és határozott állásfoglalása, mely megmutatja, hogy a szóhasználatban kimúlt, de átkódolt formájában ma is élõ *marxizmus és a jóléti társadalom egyaránt materialista alapon áll*. „Végül a válasz egy másik gyakorlati formáját a jóléti társadalom, vagy fogyasztói társadalom jelenti. Ez a põre materializmus talaján igyekszik legyõzni a marxizmust, megmutatva, hogy a szabadpiaci társadalom hatékonyabban képes kielégíteni az ember anyagi szükségleteit, mint a marxizmus, miközben maga is éppen úgy figyelmen kívül hagyja a szellemi értékeket. Egyrészt valóban igaz, hogy ez a társadalmi modell rámutat arra, hogy a marxizmus képtelen új és jobb társadalmat létrehozni, másrészrõl viszont tagadja az erkölcs, a jog, a kultúra és a vallás önálló létét és értékeit, a marxizmushoz közelít, mivel az embert teljességgel a gazdasági szférába utalja, és anyagi szükségleteinek kielégítésére korlátozza." *(Centesimus annus, 19.)* „A fejlõdés nem lehet kizárólag gazdasági, a teljes embert kell szem elõtt tartatni. *(Centesimus annus, 29.)*

Nem arról van szó, hogy a marxizmus és a kapitalizmus között kell szükségképpen választani. Hanem mivel *mindkettõ kizárólagosan anyagi alapokon áll*, ezért a mintegy gazdagabb és teljesebb, az élet nélkülözhetetlen feltételeit is felölelõ, valóban emberközpontú, *erkölcsi* dimenziójú világkép alapján kívánatos berendezkednünk. Ebben az értelemben a „harmadik út" nem azonos mezõben helyezkedik el a csak anyagi szempontokat figyelembe vevõ marxizmussal és kapitalizmussal, hanem a *harmadik út valójában a harmadik dimenziót jelenti,* vagyis mérhetetlenül gazdagabb a valójában egysíkú rendszereknél. A *Centesimus annus* 35. pontja ezt határozottan és félreérthetetlen nyíltsággal fogalmazza meg: „Az egyház elismeri a haszon jogszerû funkcióját, amely a vállalkozás jó mûködését jelzi. Ugyanis ha egy vállalkozás nyereséget ér el, azt jelenti, hogy a termelési tényezõket helyesen választották meg, és az ember szükségleteit megfelelõképpen elégítették ki. De mégsem a haszon a vállalkozás egyetlen fokmérõje. Elõfordulhat ugyanis, hogy a gazdaságossági számítások helyesek, de a vállalkozás legértékesebb vagyonát képezõ embereket méltóságukban megalázzák és megsértik. Ez erkölcsileg nemcsak, hogy megengedhetetlen, hanem nagy valószínûséggel a vállalkozás hatékonyságának is kárára van. A vállalkozás célja ugyanis nem kizárólag a haszonszerzés, hanem cél az emberek közösségének létre-

boldogság nyomában címû elõadásában a statisztika tükrében keresi a választ arra, hogy mi az anyagi gazdagság szerepe az emberi boldogságban. Meggyõzõen figyelmeztet, hogy nem az anyagi érdekek által vezérelt életmód, vagy az anyagi szükségletek és vágyak iránti elkötelezettség, hanem a szellemi-erkölcsi kihívásoknak eleget tevõ magatartás lehet a boldogság útja. Daboczi Kálmán *Amit a gazdasági növekedés profétái elhallgatnak* címû elõadása bírálja a GDP és jólét kapcsolatát tévesen felfogó nézeteket. Baranyi Árpád *Globalizáció – konkoly vagy búza* címû elõadásában ismerteti a globalizáció káros hatásait, amelyek következtében az államok, a helyi közösségek és az egyének korlátlanul kiszolgáltatott helyzetbe kerülnek, de vázolja az „immunanyagok" megteremtésének feltételeit is. Az egyháziak részérõl Pregun István, szemináriumi fõigazgató és Goják János apát bírálta a kapitalizmus embertsúlytó jellegét, különösen azt a tényt, hogy a jövedelemelosztás igazságtalan, és a pénzt az ember fölébe helyezi. Figyelmeztetnek, hogy ne sajnáld, ha jót tettél, mert nemcsak energiamegmaradás van, hanem a szeretet is maradandó. Végül Kindler József professzor *Keresztyény axiómák* címû elõadásában enciclikai idézetekkel támasztja alá felismerését: az elmaradottak tûrhetetlen nyomorúsága mellett látható egyes rétegek mindenféle anyagi javak élvezõi, ez utóbbi pedig könnyen a „birtoklás" rabszolgájává és közvetlen élvezõjévé teszi az embert. Valójában a gazdaggá válás és az anyagi dolgok megszerzése lett a világ legmagasabb célja, és ebben a világban a gazdaság áll mindenek fölött. A kiút magatartásbeli, mert a szellem, a tudás, az erkölcs értékeinek felsõbbrendûsége hozhatja el az embermentõ új társadalmat.(Az elõadást lapunk e számában egészében közöljük).

Somai József

hozása is, mert az emberek különbözõ módon törekednek alapvetõ szükségleteik kielégítésére, és az egész társadalom szolgálatára alkotnak ilyen sajátos csoportot. A profit tehát szabályozó szerepet tölt be a vállalkozás életében, de nem kizárólagos. Itt ugyanis *más emberi és erkölcsi tényezõket* is számításba kell venni, amelyek – legalábbis hosszú távon – ugyanúgy lényegesek a vállalkozás életében.

Már láttuk, hogy nem fogadható el az az állítás, hogy az úgynevezett „létezõ szocializmus" bukása után a gazdasági szervezõdés egyetlen modellje a kapitalizmus. Le kell rombolni azokat az akadályokat és monopóliumokat, amelyek számos nemzet elõl elzárják a fejlõdés útját. Minden egyes ember és nép számára biztosítani kell azokat az alapvetõ feltételeket, amelyek a fejlõdésbe való bekapcsolódásukat segítik elõ. E cél elérése érdekében az egész nemzetközi közösségnek felelõs és tervszerû erõfeszítéseket kell tenniük. Úgy illik, hogy a leggazdagabb országok teremtsék meg annak lehetõségét, hogy a legszegényebbek bekapcsolódhassanak a nemzetközi életbe, és hogy a leggyengébbek is élni tudjanak ezekkel a lehetõségekkel, miután megfelelõ erõfeszítéseket tettek, és meghozták a szükséges áldozatokat, biztosították politikai és gazdasági rendszerük stabilitását, kialakítva a jövõjükre vonatkozó elképzelésüket, dolgozóik szakmai színvonalának emelését, a felelõsségük tudatában lévõ és hatékonyan mûködõ vállalkozók képzését.

Jelenleg az e téren tett hasznos kezdeményezéseket a legszegényebb országok nagyrészt meg nem oldott eladósodásának problémája terheli. Az alapelv, hogy az adósságokat vissza kell fizetni, természetesen igaz. De nem szabad adósságvisszafizetést kérni és követelni akkor, amikor az valójában olyan természetû politikai választást jelent, amely az egész népet éhezésbe vagy reménytelenségbe taszítja. Nem szabad a szerzõdésbe foglalt adósságok visszafizetését követelni, ha ez elviselhetetlen áldozatok árán valósulna meg. Ezekben az esetekben – mint ahogy néhányszor elõfordult – meg kell találni azokat a könnyítési módozatokat, amelyek összhangban állnak a fennmaradásukért és fejlõdésükért küzdõ népek alapvetõ jogával."

„Az nem baj, hogy az ember jobban akar élni, de az már hiba, hogy a jobb életet olyan életstílusnak tulajdonítja, amely a birtoklásra, s nem a létezésre irányul; amikor többet akar birtokolni, nem azért teszi, hogy többé váljon, hanem azért, hogy még több élvezethez jusson, s ez tölti be életét." *(Centesimus annus, 36.)*

A harminchat éve befejezõdött II. Vatikáni Zsinat dokumentumai között a *Gaudium et spes* kezdetû konstitúciónak a gazdasági haladásról szóló fejezete határozottan megfogalmazza, hogy a *gazdasági haladásnak az ember szolgálatában kell állnia.* Miközben megerõsíti, hogy támogatni kell mindent, ami a gazdasági haladást szolgálja, erõteljesen figyelmeztet arra is, hogy „*a termelés alapvetõ célja nem a termékek halmozása, sem pedig a haszon vagy hatalom, hanem az ember szolgálata. Mégpedig a teljes ember szolgálata, amely tehát tekintetbe veszi egyfelõl az anyagi szükségleteket, másfelõl pedig az értelmi, erkölcsi, lelki és vallási élet igényeit." (Gaudium et spes*, in *Az egyház társadalmi tanítása,* Szent István Társulat, Bp., 1993., 197–276.)

Úgy látszik, hogy a katolikus egyház határozott véleménye egyedi. Valójában azonban nem az, mert a közgazdászok legjobbjai is megfogalmazzák ezeket a gondolatokat. A valóban világhírû, magyar származású közgazdász *Scitovsky Tibor* 1990-ben megjelent *Az örömtelen gazdaság* címû könyvének egyik elgondolkodtató fejezetébõl idézzünk (fejezetcím: *Mi élteti azt a hitet, hogy a pénz boldogít?, Scitovsky i.m. 124 o.):* „A